

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΚΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου

Άποσπασμα από τὸ:
ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Γ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΛΟΥ, Καθηγ. Πανεπιστημίου
«**ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ**»
Ἔκδ. «ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ», τ. Α΄,
Ἀθήναι 1999, σελ. 80-88

Στοιχειοθεσία: «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ»

Απὸ 21 Ἰουνίου μέχρι 4 Ἰουλίου τοῦ 406 ὁ ἅγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος παρέμεινε σὲ κάποιο χωριὸ μετὰξὺ Βοσπόρου καὶ Νικαίας καὶ στὴν ἴδια τὴν Νίκαια. Ἡ Ἐπιστολὴ τοῦ 221, τῆς 4ης Ἰουλίου, ἀφήνει περιθώριο γιὰ ὀλιγοήμερη ἀκόμα παραμονὴ στὴν Νίκαια («μέλλων ... διεξορμᾶν»). Ὡς τόπος ἐξορίας ὀρίστηκε ἡ μικρὴ πόλη Κουκουσὸς τῆς Ἀρμενίας, στὴν σημερινὴ τουρκικὴ πόλη Goksun, ἑκατὸν ἑβδομήντα περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὰ Ἰαδανα, στοὺς πρόποδες τῶν βουνῶν τῆς Ἰσαυρίας. Προτιμοῦσε τὴν περιοχὴ αὐτὴ, ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ φιθυρίζονταν ὡς πιθανοὶ τόποι ἐξορίας του, ὅπως ἡ Σκυθία καὶ ἡ Σεβάστεια (Ἐπιστ. 13: PG 52, 611).

Ταξίδι θριάμβου, πόνου, ἀπογοητεύσεων καὶ διωγμῶν ἑβδομήντα ἡμερῶν

Ὅ,τι γνωρίζουμε γιὰ τὸ ταξίδι τοῦ ἀπὸ τὴν Νίκαια (Isnik) ἕως τὴν Κουκουσὸ (Goksun) ὀφείλεται σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὶς Ἐπιστολές τοῦ τῆς περιόδου αὐτῆς καὶ δὴ στὶς 17, ποὺ ἔστειλε στὴν διακόνισσα Ὀλυμπιάδα (PG 52, 549-623). Αὐτὲς γράφηκαν ἀπὸ τὸ τέλος Ἰουνίου τοῦ 404 ὡς τίς ἀρχές τοῦ 407.

Στὴν Νίκαια ὁ Χρυσόστομος συνῆλθε ἀπὸ τίς ἔντονες συγκινήσεις, ἀνέκτησε κάπως τίς δυνάμεις του, ποὺ εἶχαν μειωθεῖ πολὺ ἀπὸ τὴν ὑπερένταση τῶν δραματικῶν στὴν ΚΠολη γεγονότων, ἠρέμησε καὶ μάλιστα βρῆκε χρόνο νὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὴν ἱεραποστολὴ (στὴν Φοινίκη, τὴν Ἀραβία καὶ τὴν Κύπρο), τὴν ὁποία ἐνίσχυσε μὲ χρήματα καὶ περισσότερο μὲ δοκιμασμένους ἱερομονάχους (Ἐπιστ. 221· 53 καὶ 123). Ἀργότερα, θὰ ἐνδιαφερθεῖ καὶ γι' ἄλλες ἱεραποστολές, ὅπως τῆς μακρουῆς Περσίας, ἐνῶ θὰ ἐντείνει τίς προσπάθειές του γιὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸ τῶν Γόθων ἢ τῆς ἐπιστροφῆς τους στὴν Ὀρθόδοξη πίστη (Ἐπιστ. 14: PG 52, 618).

Τὸ πολὺπλευρο αὐτὸ ἔργο εἶχε ἀρχίσει ἐνωρίτερα καὶ τώρα τὸ προωθοῦσε μὲ ἱεραποστόλους καὶ χρήματα. Ἡ δραστηριότητα αὐτὴ προϋποθέτει κάποια ἐλευθερία τοῦ δέσμιου Χρυσοστόμου νὰ δέχεται ἐπισκέψεις ἀκόμα καὶ δῶρα.

Ὁ δέσμιος Χρυσόστομος θ' ἀκολουθοῦσε τὸν ἐπίσημο ἑλληνορωμαϊκὸ δρόμο (O. Cuntz, Itineraria Tomana: Itinerarium Antonianum, Leipzig 1929). Ἀπὸ τὰ δυτικά, τὴν

Νίκαια, θὰ βιάδιζε ἀνατολικά, θὰ διέσχιζε ὅλη τὴν κεντρικὴ καὶ σκληροτράχηλη Μικρασία. Θὰ περνοῦσε ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα καὶ θὰ συνέχιζε ὡς τὴν Καισάρεια. Μετὰ θὰ κατέβαινε πρὸς τὰ βουνὰ τῆς Ἰσαυρίας, γιὰ νὰ σταματήσει στὴν Κουκουσό.

Τὸ ταξίδι τουτο εἶχε στιγμὲς θριάμβου καὶ στιγμὲς πόνου, ἔξαντλήσεως καὶ περιφρονήσεων. Σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς πορείας κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ὑποδέχονταν τὸν Ἱερὸ δέσμιο μὲ τιμὲς ἥρωα, μάρτυρα καὶ ἀγίου. Προσφέρονταν μὲ πολλοὺς τρόπους νὰ τὸν ἀνακουφίσουν καὶ τὸ γεγονός ἀποτελοῦσε ὑψίστη παρηγορία γιὰ τὸν Χρυσόστομο. Πολλὲς φορές, γράφοντας πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα, μιλάει γιὰ ἐξαιρετικὴ εὐεξία του. Νομίζουμε ὅμως ὅτι ὡς ἓνα βαθμὸ τοῦτο συνιστᾶ προσποίηση καὶ ὑπερβολή, γιὰ νὰ παρηγορεῖ τὴν Ὀλυμπιάδα, ποὺ εἶχε περιπέσει ἔνεκα τῶν γεγονότων καὶ δὴ τοῦ ἐναντίου τῆς διωγμοῦ σὲ μελαγχολία («ἀθυμία»).

Ὅσο ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τὰ παράλια - καὶ αὐτὸ ἔγινε πολὺ σύντομα - τὸ ταξίδι γινόταν δυσκολότερο. Ἐναλλαγὲς ἔντονες κλιματολογικῶν συνθηκῶν καὶ ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων. Πονοκέφαλοι, προβλήματα στομάχου, ἄλλοτε καύσωνας καὶ ἄλλοτε — τὶς νυκτερινὲς ὥρες — πολὺ ψύχος καὶ ὑπερβολικὴ κούραση ἀπὸ τὴν πεζοπορία.

Φθάνοντας στὴν Ἄγκυρα δοκίμασε ἀπέραντη πικρία, διότι ὁ ἐπίσκοπός τῆς Λεόντιος τοῦ συμπεριφέρθηκε πολὺ ἐχθρικά. Μέχρι τὴν Καισάρεια (ἔφθασε στὶς ἀρχὲς Αὐγούστου) ἔζησε τὶς πιὸ ποικίλες καὶ ἔντονες ἀπογοητεύσεις, ἔνεκα τῶν δυσκολιῶν τοῦ ταξιδιοῦ καὶ τῶν ἀσθενειῶν, ἰδίως τοῦ ὑψηλοῦ πυρετοῦ. Πρὶν ἀκόμα φθάσει διαδιδόταν ὅτι ὁ ἐκεῖ ἐπίσκοπος Φαρέτριος ἀνέμενε μὲ χαρὰ τὸν Χρυσόστομο. Συνέβη τὸ ἀντίθετο. Ὁ Φαρέτριος δὲν ἐμφανίσθηκε στὴν ἄφιξη τοῦ ἀγίου στὴν Καισάρεια, ὅπου ἔφθασε σχεδὸν ἡμιθανὴς (Ἐπιστ. 9 καὶ 12). Εὐτυχῶς ὅμως, παρουσιάστηκαν κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ἐπισήμοι καὶ ἀπλοί, ποὺ τὸν ὑποδέχθηκαν μὲ πολὺ σεβασμὸ καὶ μεγάλη ἀγάπη. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Φαρετρίου ἀνάγκασε τὸν Χρυσόστομο νὰ καταλύσει, στὸ ἄκρο τῆς πόλεως, σὲ σπίτι ποὺ τοῦ προσέφεραν. Στὴν Ἐπιστολὴ του 14 (πρὸς Ὀλυμπιάδα) διηγεῖται λεπτομερῶς τὰ σχετικὰ γεγονότα (PG 52, 612-615). Τὸν φρόντισαν σπουδαῖοι γιατροὶ καὶ ἀνέλαβε κάπως δυνάμεις (PG 52, 609).

Παρὰ ταῦτα δὲν ἔπαυε νὰ εἶναι κλινῆρης. Στὴν κατάστασι αὐτὴ εὐρισκόμενος ἐντάθηκαν οἱ ἐπιθέσεις ληστοσυμμοριῶν ἄξεστων ἰσαύρων, ποὺ λυμαίνονταν τὴν περιοχὴ καὶ τὴν ἴδια τὴν Καισάρεια. Ἔτσι, ὁ κίνδυνος γιὰ τὴν ζωὴ τοῦ Χρυσοστόμου ἦταν μεγάλος καὶ ἔγινε μεγαλύτερος, διότι ὁμάδα φανατικῶν μοναχῶν εἰσέβαλε στὸ καταλυμα τοῦ ἀγίου καὶ τὸν ἐξεβίαζαν μὲ ἀπειλὲς νὰ ἐγκαταλείψει τὴν περιοχὴ. Αὐτοὶ ὑποκινούνταν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Φαρέτριο, ποὺ ἀπειλοῦσε καὶ ὅσους κληρικοὺς ἐπισκέπτονταν τὸν ἅγιο. Γι'αὐτό, στὸ τέλος τῆς σύντομης ἐκεῖ παραμονῆς του δὲν ἔβλεπε κληρικοὺς καὶ σκεπτόταν τί νὰ ἐπιλέξει. Τὴν ἀναχώρησι, ποὺ εἶχε τὸν κίνδυνον νὰ τὸν προλάβουν οἱ ἀπειλητικοὶ ἰσαυροὶ, ἢ τὴν παραμονή, κατὰ τὴν ὁποία θὰ τὸν κακοποιούσαν οἱ μοναχοί. Προτίμησε τὸν κίνδυνον τῶν ἰσαύρων.

Τὸν ἔβαλαν στὸ φορεῖο («λεκτίκιον»), γιὰτὶ δὲν μποροῦσε νὰ σταθεῖ ὄρθιος, καὶ ἀναχώρησαν ἀπὸ τὴν Καισάρεια. Πείσθηκε ὅμως νὰ μείνει γιὰ λίγο σ' ἓνα οἰκισμὸ, σὲ ἀπόστασι «πέντε μιλίων» ἀπὸ τὴν πόλιν. Ἐκεῖ, θαυμαστὲς του ἔκαμαν ὅ,τι μπορούσαν νὰ τὸν ἀσφαλίσουν ἀπὸ τοὺς ἰσαύρους. Δὲν ἠσύχασε ὅμως ὁ Φαρέτριος. Ἔστειλε ἀνθρώπους καὶ δὴ τὸν ἄξεστο πρεσβύτερο Εὐήθιο, ποὺ νύχτα μπῆκε στὸ κατάλυμα τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν περιοχὴ τὴν ἴδια ὥρα, μεσάνυχτα, χωρὶς σελήνη, δῆθεν ἔνεκα ἐπικειμένης ἐπιθέσεως τῶν ἰσαύρων. Ὁ ἅγιος κατάλαβε τὸν ἀπειλητικὸ ἐκβιασμὸ τοῦ Φαρετρίου. Ἄν καὶ δὲν ὑπῆρχαν

δίπλα του άνθρωποι να βοηθήσουν, αποφάσισε την άμεση αναχώρηση, μολονότι κινδύνευε κυριολεκτικά να πεθάνει —σὲ τέτοιο χάλι βρισκόταν ὁ ὀργανισμὸς του.

Ἐφθασε στὴν Κουκουσό ἡμιθανής.

Μὲ πολλή δυσκολία σηκώθηκε. Τὸν ὑποβάσταζαν καὶ ἄρχισε ἡ φοβερὴ πεζοπορία σὲ δρόμο ἀνώμαλο, στὸν δύσβατο καὶ τρομερὸ Ταῦρο. Ἡ πορεία του ὑπῆρξε μαρτυρική, ἀλλὰ κάποτε, στίς 20 Σεπτεμβρίου, ἔφθασε στὴν Κουκουσό. Στὴν Ἐπιστολή του 234 μιλάει γιὰ ταξίδι ἐβδομήντα ἡμερῶν, κάτι ποὺ ἐξηγεῖται, ἂν ἔφυγε δύο - τρεῖς ἡμέρες μετὰ τὴν 4ῃ Ἰουλίου ἀπὸ τὴν Νίκαια.

Στὴν τότε ἀρμενικὴ Κουκουσό τὸν φρόντισαν μὲ ιδιαίτερη ἀγάπη πολλοὶ παράγοντες καὶ μάλιστα, ὁ εὐγενὴς γαιοκτῆμονας Διόσκορος, ποὺ προσέφερε καὶ τὸ κάπως ἄνετο σπίτι του γιὰ διαμονὴ τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐδῶ αἰσθανόταν τόσο καλά, ὥστε, ἐνθυμούμενος τὸ ταξίδι του, ἔγραφε ὅτι προτιμᾷ χίλιες ἐξορίες ἀπὸ τὴν πεζοπορία ποὺ ἔκαμε (Ἐπιστ. 13: PG 52, 61J). Τὸ ἔγραψε αὐτό, διότι καταβάλλονταν στὴν ΚΠολη προσπάθειες ἀλλαγῆς τοῦ τόπου ἐξορίας. Δὲν προτιμοῦσε, λοιπόν, ἄλλον τόπο, ἐκτὸς ἂν ἐπρόκειτο γιὰ παραθαλάσσιο μέρος, ὅπως ἡ Κύζικος καὶ ἡ Νικομήδεια, ποὺ ἦταν εὐνοϊκότερες γιὰ τὴν ἄθλια κατάσταση τῆς υἰγείας του (αὐτόθι: PG 52, 612). Τὴν ἴδια ἐποχὴ, ἔφθασε στὴν Κουκουσό καὶ ἡ Σαβινιανή, διακόνισσα ἡλικιωμένη, μᾶλλον θεία τοῦ ἀγίου, τὸν ὁποῖο βοήθησε πολὺ.

Ἐδῶ εἶχε πολλὰς ὑποχρεώσεις ὁ Χρυσόστομος, διότι τὸν ἐπισκέπτονταν πολλοί, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ἐπίσημοι καὶ ἀπλοί, ἀπὸ διάφορα μέρη γειτονικὰ καὶ μακρυσμένα, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια. Ὅφειλε ἀκόμη νὰ παρακολουθεῖ τὶς ἱεραποστολικὲς δραστηριότητες, ποὺ ἄνθρωποι του ἐνεργοῦσαν, νὰ στέλνει ἐκεῖ χρήματα καὶ ἀνθρώπους, νὰ πληρώνει λύτρα σὲ ἰσαύρους γι' ἀπελευθέρωση αἰχμαλώτων, νὰ παρηγορεῖ ὅσους διώκονταν στὴν ΚΠολη καὶ ἄλλοῦ ὡς φίλοι του, νὰ συμβουλεύει καὶ νὰ κατευθύνει παλαιοὺς καὶ νέους συνεργάτες του. Γιὰ ὅλα αὐτὰ εἶχε ἀρκετὰ χρήματα, ποὺ τοῦ ἔστελναν φίλοι καὶ πνευματικὰ τέκνα μὲ πρώτη τὴν Ὀλυμπιάδα.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἄλλαξε μὲ τὴν πρώιμη ἔλευση τοῦ χειμῶνα (404-405). Οἱ ἀρρώστιες ἐπανῆλθαν. Πυρετοί, ἔμετοί, στομαχόπονοι, κεφαλαλγίες καὶ ἀϋπνίες, ἔνεκα τῶν ὁποίων δὲν μποροῦσε ἀρχικὰ νὰ γράφει (Ἐπιστ. 6). Ἡ ἔξαρση τῶν ἀσθενειῶν του ἐμφανίστηκε περισσότερο ἀπὸ τὸ φθινόπωρο τοῦ 405. Στίς ἀρχὲς τοῦ 406 ἀναγκάστηκε νὰ μεταφερθεῖ στὴν Ἀραβισσὸ ἔνεκα ἐπιθέσεων τῶν Ἰσαύρων.

Ἐδῶ ἡ ἀπουσία χρειωδῶν καὶ δὴ φαρμάκων ἦταν μεγάλη, ἀλλὰ ἡ ἀπειλὴ τῶν ἰσαύρων μεγαλύτερη (Ἐπιστ. 146). Γι'αὐτὸ καὶ ὀδήγησαν τὸν ἅγιο πρὸς τὸ πλησιέστερο αὐτὸ φρούριο, τὴν Ἀραβισσὸ (Ἐπιστ. 69), τέσσερα περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Κουκουσό, ἀφοῦ περιπλανήθηκαν κρυπτόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἰσαύρους. Παρὰ τὴν ἄθλια κατάσταση τῆς υἰγείας του, ἄρχισε πάλι νὰ γράφει Ἐπιστολές, καὶ μάλιστα στὸν Ρώμης Ἰννοκέντιο καὶ σὲ δυτικοὺς ἐπισκόπους, ἀναφορικὰ μὲ τὴν γενικὴ Σύνοδο, ἀπὸ τὴν ὅποια ἀνέμενε κρίση τῆς ὅλης καταστάσεως. Στὴν Κουκουσό ἡ κάπου πλησίον ἐπανῆλθε ὁ ἅγιος μᾶλλον τὸ καλοκαίρι τοῦ 406. Φαίνεται ὅμως ὅτι, ἔστω γιὰ λίγο, κατέφυγε σὲ περιοχὴ μετὰξὺ Κουκουσοῦ καὶ Ἀραβισσοῦ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλι στὴν Κουκουσό.

Στὸ διάστημα τῆς ἐξορίας του, ἀκριβέστερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀφίξεώς του

στην Νίκαια μέχρι τὸ καλοκαίρι τοῦ 407, ἔγραφε τὶς περίπου 240 Ἐπιστολές του, παρὰ τὶς ἀντίξοες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, συνθήκες στὶς ὁποῖες ζοῦσε. Τὶς ἔγραφε γιὰ πρακτικούς λόγους, γιὰ νὰ κατευθύνει, νὰ συμβουλεύσει καὶ νὰ παρηγορεῖ διάφορα πρόσωπα. Γράφοντας ὅμως, διηγούμενος, ἄλλοτε λεπτομερῶς καὶ ἄλλοτε ἀδρομερῶς, τὶς ὅσες μαρτυρικές ταλαιπωρίες ὑφίστατο, ἔνωθε καὶ ὁ ἴδιος κάποια παρηγορία, σὲ κάποιο βαθμὸ ἀνακουφιζόταν καὶ κάθε τόσο ἔλεγε κι ἔγραφε τὸ «δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν».

Στὴν Κουκουσὸ καὶ δὴ μεταξὺ 406 καὶ 407 συνέταξε καὶ δύο πολυσυζητημένα ἐργίδια, σὲ τύπο διατριβῆς. Ἔχουν καὶ τὰ δύο ὡς θέμα τὶς κακοπάθειες καὶ τὰ βάρσανα τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν πρέπει ν' ἀποθαρρύνονται, ἀλλὰ ν' ἀντιμετωπίζουν ὅλες τὶς δυσκολίες ὡς δοκιμασίες τοῦ Θεοῦ πρὸς ὄφελός τους πνευματικό. Πρόκειται γιὰ τὰ ἔργα «Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται» (PG 52, 460-480) καὶ «Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις ... » (PG 52, 479-528).

Νέος τόπος ἐξορίας ἢ Πιτυούντα στὸν Καύκασο

Ἐνῶ αὐτὰ ὑπέφερε κι ἔτσι ἐνεργοῦσε στὴν ἀρμενικὴ χώρα ὁ Χρυσόστομος, παντοῦ οἱ ἐχθροὶ του καὶ ἰδιαίτερα στὴν ΚΠολη ἀνησυχοῦσαν. Ἡ τιμὴ καὶ ὁ σεβασμὸς, ποὺ μὲ κάθε εὐκαιρία τοῦ ἔδειχναν κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν γειτονικὴ Ἀντιόχεια, ἠῦξανε τὴν φήμη του καὶ κρατοῦσε ἀνοιχτὸ τὸ θέμα ἀναθεωρήσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου στὴν Δρῦ. Πολλοὶ φίλοι τοῦ Χρυσοστόμου ἀρνοῦνταν νὰ κοινωνήσουν μὲ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀρσάκιο καὶ Ἀττικό, παρὰ τὴν παλαιὰ ἐντολὴ ποὺ τοὺς εἶχε ἀφήσει, ἀναχωρώντας γιὰ τὴν ἐξορία, καὶ παρὰ τοὺς ἀπνηεῖς διωγμοὺς ποὺ ὑφίσταντο γιὰ τὴν στάση τους αὐτῇ. Γιὰ τὸ θέμα τοῦτο ἐκδόθηκε, ἤδη στὶς 18 Νοεμβρίου τοῦ 404, διάταγμα τοῦ Ἀρκαδίου, ποὺ ἐπέβαλε τὴν κοινωνία ὅλων μὲ τὸν διάδοχο τοῦ Χρυσοστόμου στὴν ΚΠολη, τὸν Θεόφιλο, καὶ τὸν Πορφύριο (Ἀντιοχείας).

Στὴν Δύση, ἐπίσης, ὁ Ἰννοκέντιος ἐπέμενε γιὰ Οἰκουμενικὴ σύνοδο, ἢ ὁποῖα θὰ ἐπανεξέταζε τὸ θέμα, ἀλλὰ τὴν ὁποῖα φοβόνταν οἱ ἀντιχρυσοστομικοὶ καὶ ὁ Ἀρκάδιος. Ἔτσι, μολονότι τώρα δὲν ὑπῆρχε ἡ Εὐδοξία νὰ πιέξει τὸν Ἀρκάδιο -αὐτὴ πέθανε στὶς 6 Ὀκτωβρίου τοῦ 404 - ἐκεῖνος δέχθηκε εἰσηγήσεις ἐχθρῶν τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ὑπέγραψε διάταγμα γιὰ μεταφορὰ του σὲ περισσότερο ἀπρόσιτη καὶ ἄγρια περιοχὴ. Πρόκειται γιὰ τὴν Πιτυούντα, χώρα τῶν βαρβάρων Τζάνων, στοὺς πρόποδες τοῦ Καυκάσου, στ' ἀνατολικά παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου (Σωζομενοῦ, Ἐκκλησ. Ἱστορία Η' 28,6). Ἐκεῖ δὲν θὰ τὸν εὔρισκαν οἱ φίλοι καὶ οἱ θαυμαστὲς του. Προπαντὸς, ἢ ἐλπίδα τῶν ἐχθρῶν ἦτανε μεγάλη νὰ πεθάνει ὁ καχεκτικὸς Χρυσόστομος ἢ ἀπὸ τὶς κακουχίες τοῦ νέου ταξιδιοῦ χιλίων πεντακοσίων χιλιομέτρων περίπου, ἢ ἀπὸ τὶς πρωτόγονες συνθήκες τῆς διαμονῆς.

Ἡ διαταγὴ ἔφθασε στὴν Κουκουσὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 407 καὶ ἡ θλιβερὴ συνοδεία ξεκίνησε στὶς 25 Αὐγούστου. Ὁ ἅγιος καὶ δύο φρουροὶ στρατιῶτες. Ὁ ἕνας φρουρὸς μάλιστα φερόταν μὲ περισσὴ σκληρότητα, ἀφοῦ, ἂν ὁ κρατούμενος πέθαινε στὸν δρόμο, θὰ εἶχε μεγαλύτερη ἀμοιβὴ (Παλλαδίου, Διάλογος ΙΑ': PG 47, 38).

Ἀπὸ τὸ σημεῖο τοῦτο δὲν ἔχουμε πληροφορίες γιὰ τὴν ζωὴ τοῦ Χρυσοστόμου

ἀπὸ τὸν ἴδιο, διότι, πορευόμενος τὴν ὁδὸ τοῦ μαρτυρίου του, δὲν ἔγραψε ἐπιστολὴ καί, ἂν ἔγραψε, δὲν σώθηκε. Ἔτσι, γιὰ τὸ τελευταῖο εἰκοσαήμερο τῆς ζωῆς του γνωρίζουμε ὅσα λίγα διέσωσαν οἱ ἱστορικοὶ καὶ μάλιστα ὁ Παλλάδιος (μνημ. ἔργ. PG 47, 38-39).

Τὸ ἅγιο τέλος τοῦ πανίερου ἄνδρα

Τώρα, ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσει τὸν ἤδη γνωστό του καὶ μαρτυρικό ἐλληνορωμαϊκὸ δρόμο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο τόσο εἶχε ὑποφέρει. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν κατευθύνθηκε πρὸς τὴν Καισάρεια. Προτιμήθηκε, γιὰ συντομία, ἡ Σεβάστεια (Sivas) καὶ ἀπὸ κεῖ, μέσω Κομάνων καὶ Ἀμασείας (Amasya) θὰ φθάνανε στὴν Ἄμισὸ (Samsun - Σαμφούντα), στὴν Μαύρη Θάλασσα. Ἐκεῖ μὲ καράβι θὰ συνέχιζαν γιὰ τὴν Πιτυούντα.

Οἱ κακουχίες τοῦ νέου ταξιδιοῦ σχετίζονταν ὄχι μόνο μὲ τὸν ἀνώμαλο δρόμο καὶ τὴν πολὺ κλονισμένη υἰγεία τοῦ Χρυσοστόμου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς ἀπότομες κλιματολογικὲς ἐναλλαγές. Μολονότι τόσο ἐξαντλημένος, ὄφειλε νὰ βαδίζει περίπου 20 - ἢ λίγο λιγότερα- χιλιόμετρα τὴν ἡμέρα, πότε μὲ ἀφόρητη ζέστη καὶ πότε μὲ πολλὴ βροχὴ. Ὄντας ἀκάλυπτος, τὸ νερὸ τῆς βροχῆς κυλοῦσε παντοῦ σὲ ὅλο τὸ ἄρρωστο σῶμα του καὶ ἄρχιζαν ρίγη, πυρετοὶ καὶ πονοκέφαλοι. Ἐντολὴ ἐκτελώντας οἱ δύο συνοδοὶ στρατιῶτες δὲν ἄφηναν δυνατότητα διανυκτερεύσεως, ὅπου ὑπῆρχε ὑποφερτὸ κατάλυμα γιὰ στοιχειώδη ἀνάπαυση καὶ ἰατροφαρμακευτικὴ περίθαλψη.

Βαδίζοντας μὲ ὅσες ἀσθενικὲς δυνάμεις εἶχε ὁ Χρυσόστομος, φθάσανε, στίς 12 Σεπτεμβρίου, στὴν Δαζιμώννα (σήμερα Kaz Ova), κοντὰ στὴν σημερινὴ μεγάλῃ πόλῃ Tokat. Τὴν ἐπομένην ξεκίνησαν γιὰ τὰ πολυάνθρωπα τότε Κόμανα (σήμερα τὸ χωριὸ Gomenek), ἀλλὰ τὰ παρέκαμψαν, γιὰ νὰ κερδίσουν χρόνο καὶ νὰ μὴν ἀνακουφιστεῖ ὁ Χρυσόστομος. Ἀπὸ Κόμανα πορεύτηκαν δυτικὰ καὶ πολὺ πρὶν φθάσουνε στὴν σημερινὴ πόλῃ Turhal, διανυκτέρευσαν στὸν προσκυνηματικὸ ναὸ τοῦ μάρτυρα Βασιλίσκου, (τοποθεσία ποὺ σήμερα ὀνομάζεται Bizeri), ὀκτῶ περίπου χιλιόμετρα μετὰ τὰ Κόμανα. Ὁ ἅγιος Βασιλίσκος, ἐπίσκοπος τῆς πολίχνης αὐτῆς, μαρτύρησε (311) στὰ χρόνια τοῦ Μαξιμιανοῦ καὶ τὸν τιμοῦσαν ἐξαιρετικὰ στὴν περιοχὴ, ὅπου ἔκτισαν πρὸς τιμὴν του ναό. Ἐδῶ εὐδόκησαν οἱ συνοδοὶ νὰ διανυκτερεύσει ὁ ἅγιος. Ἡ κατάσταση πλέον τοῦ ἱεροῦ ἄνδρα ἦταν ἀπελπιστικὴ. Προσπάθησε νὰ κοιμηθεῖ. Τότε τοῦ ἐφανίστηκε ὁ μάρτυρας Βασιλίσκος νὰ τὸν ἐνθαρρύνει, τοῦ εἶπε ὅτι αὔριο θὰ εἶναι μαζί, ὅτι ἄρα τελειώνει καὶ τὸ μαρτύριό του: «Θάρσει, ἀδελφὲ Ἰωάννη· αὔριον γὰρ ἅμα ἐσόμεθα» (Παλλαδίου, Διάλογος ΙΑ': PG 47, 38).

Τὸ πρωὶ ὁ ἅγιος, γνωρίζοντας ὅτι πλέον δὲν εἶχε δυνάμεις γιὰ περαιτέρω πορεία καὶ ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὴν ὑπόσχεση τοῦ μάρτυρα Βασιλίσκου, παρακάλεσε τοὺς φρουροὺς του νὰ μὴ ξεκινήσουν. Ζήτησε τουλάχιστον νὰ μείνουν ἐκεῖ μέχρι τὴν «πέμπτην ὥραν», δηλαδὴ μέχρι τὶς 11 ἢ 12 τὸ μεσημέρι. Μάταια. Τὸν ἔσυραν ἔξω ἀπὸ τὸν ναὸ καὶ τὸν ὑποχρέωσαν νὰ βαδίσει. Στὸν δρόμο πρὸς τὴν Νεοκαισάρεια, ὅπου ἡ σημερινὴ πόλῃ Niksar. Βαδίζε τώρα ὁ ἅγιος στὴν γῆ τοῦ Πόντου ὑφιστάμενος φοβερότατο μαρτύριο. Ἀλλὰ μόνο γιὰ λίγο. Εἶχανε βαδίσει πεντέμισι περίπου χιλιόμετρα («ὡς τριάκοντα σταδίου»), ὅταν πλέον καὶ οἱ συνοδοὶ στρατιῶτες πείστηκαν ὅτι ὁ ἅγιος βρισκότανε στὸ τέλος του. Ἀναγκαστήκανε νὰ ἐπιστρέψουν, βαστάζοντάς τον, καὶ νὰ ἐπανέλθουν στὸν ναὸ τοῦ μάρτυρα Βασιλίσκου.

Ἐδῶ, ζήτησε ἀπὸ τὸν πρεσβύτερο τοῦ ναοῦ νὰ τοῦ φορέσει καινούργια ἐνδύματα καὶ μοίρασε στοὺς παρόντες τὰ λίγα τοῦ ὑπάρχοντα. Ἔπειτα, κοινώνησε τῶν ἀχράντων Μυστηρίων, προσευχήθηκε γιὰ τελευταία φορὰ ἐνώπιον ὄλων καὶ εἶπε τὴν συνήθη του δοξολογικὴ προσευχὴ «δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν». Προσέθεσε τὸ «ἀμήν», ἄπλωσε τοὺς ἱεροὺς πόδας του καὶ παρέδωσε τὸ πνεῦμα (Παλλαδίου, Διάλογος ΙΑ: PG 47, 38-39). Ἦταν ἡ 14η Σεπτεμβρίου τοῦ 407.

Ἡ εἶδηση τῆς κοιμήσεως τοῦ ἱεροῦ ἄνδρα συγκλόνισε τὴν οἰκουμένη, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀμετανόητους ἐχθροὺς του. Συνάχθηκαν πολλοὶ πιστοὶ καὶ ἰδιαίτερα μοναχοὶ καὶ τὸν ἐνταφίασαν στὸν ναὸ τοῦ μάρτυρα Βασιλίσκου.